
La triple percepció catalana sobre la Revolució Russa¹

Josep Puigsech Farràs, Departament d'Història Moderna i Contemporània, Facultat de Filosofia i Lletres,
Universitat Autònoma de Barcelona / josep.puigsech@uab.cat

La Revolució Russa, d'Octubre de 1917 va tenir un impacte continuat i ascendent a Catalunya pràcticament des del seu primer dia de vida fins al final de la Guerra Civil espanyola. Per aquest motiu, es pogueren diferenciar tres grans etapes en la percepció catalana sobre aquella revolució. Per començar, la franja compresa entre 1917 i 1919 la identificà com una revolució de màxims, és a dir, com una revolució maximalista. Posteriorment passà a ser percebuda com una revolució comunista entre 1919-1931, arran del naixement de la Internacional Comunista. I, finalment, la franja compresa entre 1931-1939 la situà com a sinònim d'un estat sòlid i modern, és a dir, com una revolució russa.

Paraules clau

Catalunya, comunista, maximalista, Revolució d'Octubre de 1917, russa

El centenari de la Revolució Russa ha permès afrontar l'esdeveniment més significatiu del segle xx des de moltes i divergents perspectives. Aquest fet, que òbviament ha enriquit el coneixement d'aquesta etapa històrica i de la qual ens estalviem de reproduir la nombrosa bibliografia publicada arran d'aquest centenari, ja que no forma part de l'objecte d'aquest article –per cert, més nombrosa en el món occidental que a la mateixa Rússia–, ha servit per dur a terme una necessària ofensiva en el cas específic català. Catalunya no quedà exempta de l'impacte d'aquesta revolució. La capital, Barcelona, però també molts altres municipis catalans, començant per Sabadell, visqueren de primera mà l'impacte d'aquella revolució. Fonamentalment es tractà d'un posicionament en clau d'estat d'opinió des de 1917 fins a l'arribada de la Segona República. En canvi, a partir de la dècada dels anys trenta aquest posicionament evolucionà cap a una implicació més directa arran, especialment, de l'esclat de la Guerra Civil espanyola i la posterior presència militar soviètica, com també l'arribada de personal diplomàtic, agregats comercials, delegats de la Internacional Comunista i moltes altres figures que, procedents del món soviètic, deixaren petjada a casa nostra.²

La revolució maximalista, 1917-1919

La Revolució Russa d'Octubre de 1917 -novembre segons el calendari occidental-, esclatà enmig del marc de la Primera Guerra Mundial. Una guerra que, des del primer dia, bona part de la població catalana identificà com un conflicte entre germanòfils i francobritànics o, dit d'una altra manera, entre la civilització imperial i la civilització occidental. Sabadell, de fet, fou un molt bon exemple en aquest sentit. Publicacions com la *Gazeta del Vallès* o la *Revista de Sabadell* no dubtaren a manifestar les seves tesis germanòfiles. La rèplica la trobaren al *Diari de Sabadell*, partidari sense dubtes del món francobritànic.³

Així, doncs, l'esclat de la Revolució d'Octubre a Rússia es va dur a terme dins d'un context d'evident politització i, alhora, d'una llarga tensió social que caracteritzava la vida catalana des d'inicis de segle. Per aquest motiu no fou cap sorpresa que la Revolució Russa d'Octubre de 1917 fos identificada com una revolució maximalista. En altres paraules, era vista

com l'acte d'uns revolucionaris que maximitzaven la revolució viscuda el febrer de 1917 a Rússia –el mes de març segons el calendari occidental– i que havia generat la caiguda de la vetusta monarquia tsarista. Així, doncs, la Revolució d'Octubre radicalitzava la Revolució de Febrer de 1917. Ara bé, no es tenia gens clara ni la seva caracterització ideològica ni el seu projecte més enllà de la radicalització que implicava respecte a l'episodi de febrer. Així, doncs, veiem que hi havia una percepció poc clara en termes ideològics i programàtics que, de fet, en cap cas la situava com una revolució comunista o socialista, però, segons els casos –fonamentalment l'anarquista– sí que la situava com una revolució obrera en el sentit més genèric del terme. Això sí, en termes generals, la percepció d'aquesta revolució fou negativa, amb l'excepció del cas anarquista, tal com ara veurem.⁴

Els sectors conservadors catalans se situaren contra aquella revolució, però també sectors que inicialment podien semblar favorables com l'esfera liberal republicana progressista. Mentrestant, altres sectors cercaren una equidistància, com va ser el cas dels socialistes. Només l'esfera anarquista hi mostrà simpaties. Però en tots els casos hi pesà decisivament un segon factor, que hem comentat anteriorment: l'impacte que podia tenir aquella revolució en el context de la Primera Guerra Mundial i, per extensió, els seus efectes en la dinàmica bèl·lica i en la propagació revolucionària dins dels Estats implicats en la Primera Guerra Mundial.

Així, doncs, la Lliga Regionalista desacredità i deixà sense legitimació la Revolució Russa perquè

1 Aquest article s'emmarca dins de la recerca duta a terme en el projecte de recerca finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat d'Espanya titulat "Culturas políticas, movilización y violencia en España, 1930-1950", codi HAR2014-53498.

2 Entre les diferents aportacions sobre l'impacte de la Revolució Russa a Catalunya podem destacar, bé com a obres específiques o bé com un aspecte tractat dins d'una dimensió conjunta espanyola, els casos de NAVARRA, 2016; PAGÈS i GUTIÉRREZ (dirs.), 2017; PUIGSECH, 2017; i RIU-BARRERA (ed.) 2017.

3 Podeu seguir, per exemple, per als mesos de gener i febrer de 1917, *Gazeta del Vallès*, núm. 2689, 1917, p. 1-2 i núm. 2694, 1917, p. 1-3; i per al mes de març del mateix any, *Revista de Sabadell*, núm. 8927, 1917, p. 1 o núm. 8929. El posicionament contrari es pot seguir a *Diari de Sabadell*, núm. 2032, 1917, p. 2; i núm. 2143, 1917, p. 1.

4 Tots aquests aspectes, així com les reaccions específiques de cada sector polític, es troben detallades a PUIGSECH, 2017, p. 19-66.

Figura 1. Manifestació d'agraïment per l'ajut de l'URSS als republicans catalans el 1936. Fotografia: Pérez de Rozas (Arxiu Fotogràfic de Barcelona).

era una revolució i, per tant, implicava subvertir l'ordre polític, econòmic i social. La revolució en ella mateixa implicava una conceptualització que topava frontalment amb la lògica que definia l'essència de la Lliga. I més encara si tenim present que aquesta pensava en clau interna espanyola i, més específicament, catalana. Des de la seva òptica s'havien d'evitar els camins coincidents entre Rússia i Espanya, especialment en la mesura que un país i l'altre havien tingut un punt de partida relativament similar durant la primera meitat de l'any 1917, arran de la tensió política i social que havien viscut des de començament d'any.

Per la seva banda, el liberalisme progressista republicà català, del qual era un dels seus millors exponents el Partit Republicà Català (PRC), també es mostrà crític amb els maximalistes. La Revolució Russa fou interpretada com una traïció a causa del joc d'aliances de la Primera Guerra Mundial. De fet, no rebutjaven la revolució com a concepte. Però sí que

s'oposaven a una revolució que pogués portar a l'afebliment de l'Entesa i, d'aquesta manera, potenciar el triomf dels Imperis Centrals en el conflicte mundial. Per aquest motiu no dubtaren a estereotipar els revolucionaris russos com a agents alemanys que buscaven un acord de pau per separat entre Rússia i els Imperis Centrals que portés al trencament dels acords internacionals del seu país amb l'Entesa. Així, doncs, el seu concepte de progrés, basat en els principis laics, republicans i liberals progressistes, no estava vinculat al món germànic, sinó a l'essència que representava el món occidental.

En canvi, els socialistes catalans se situaren en un punt equidistant. No s'hi mostraren en contra perquè ideològicament apostaven per la revolució com a instrument de canvi polític i social. Però, d'altra banda, tampoc n'eren favorables per les implicacions que tenia per a la Primera Guerra Mundial perquè afectava directament la lògica de les aliances de la Prime-

Figura 2. Article aparegut a la Revista de Sabadell sobre la Revolució russa del febrer de 1917, 22 de març de 1917 (AHS. Hemeroteca).

ra Guerra Mundial, respecte de la qual els socialistes espanyols s’havien situat al costat de l’Entesa amb l’argument que era la millor garantia per combatre l’imperialisme germànic com a portador dels valors conservadors i retrògrads en l’escenari europeu.

Així, doncs, l’únic focus de seguidors del maximalisme es va trobar a l’esfera del món anarquista català i, dins d’aquest, especialment en la Confederació Nacional del Treball (CNT). Els cenetistes donaren la benvinguda als maximalistes i, a més, ho feren situant l’escenari internacional com el factor determinant de la seva posició. El maximalisme rus era la millor conquesta en el camí del pacifisme enfront de la Primera Guerra Mundial, mentre que deixava en un segon terme les transformacions socials que aquella revolució pogués generar dins de les fronteres russes. No en desprestigiaven els èxits en el camp social, però prioritzaven la fi d’una Primera Guerra Mundial que, clarament, identificaven com una carnisseria. El pro-

cés revolucionari era considerat legítim i, al mateix temps, inevitable i admirable, ja que es tractava d’una acció a favor de la llibertat: l’alliberament de l’opressió política i l’explotació econòmica i social a la qual estava sotmès el poble rus des de feia segles. L’opressió havia arribat als seus límits suportables amb la continuada presència russa a la Primera Guerra Mundial. Les penúries de la guerra, especialment les morts al front de batalla, s’havien afegit a les deficiències cròniques del país en la subsistència alimentària dels sectors populars i les dificultats d’accés al món laboral. I el resultat havia estat la Revolució d’Octubre.

Els cenetistes radiografiaren aquella revolució com una grandiosa revolució popular. No era ni comunista, ni llibertària, ni tampoc una revolució de soviets. Era la revolució del poble rus contra l’opressió que havia exercit durant segles el tsarisme i, posteriorment, la continuació que havia dut a terme la burgesia russa a través dels diferents Governos Provisionals. La revolució era popular perquè els seus protagonistes eren identificats com a dipositaris de la voluntat popular. Un terme genèric que no només era resultat de la poca claredat de les dades que arribaven des de Rússia, sinó també de la voluntat premeditada dels cenetistes per diluir el paper central que hi havien tingut els bolxevics que, no ho oblidem, eren un partit polític i això topava amb el model sindicalista que defensaven els cenetistes. La base fonamental de la revolució popular estava situada en els camperols, que s’havien identificat amb la revolució a través de la promesa de l’accés a la propietat de terra per a qui la treballava i s’havien convertit així en el principal referent de l’emancipació econòmica. I, de fet, confiaven que aquest camí tindria una continuïtat en el cas català. Per això establiren un vincle entre la situació russa i la catalana i, per extensió, l’espanyola: a Rússia s’havia encès una flama que servia com a referent mundial per a la lluita revolucionària. La Revolució d’Octubre era un clar advertiment per a la burgesia a Catalunya i a tot Espanya, ja que l’exemple rus demostrava que com més opressora fos, més violenta seria la revolució contra ella. L’únic escull que la CNT trobava era com podia emparentar els camperols russos, considerats com la principal base revolucionària a Rússia, amb els obrers, identificats com el col·lectiu revolucionari a Catalunya. La solució fou

caracteritzar el procés revolucionari rus com a popular, una terminologia que permetia encabir obrers i camperols dins dels seus límits.

El maig de 1918 els cenetistes qualificaren la Revolució d'Octubre com una revolució comunista en termes ideològics. El protagonisme, en canvi, el situaven en la voluntat del poble rus —obrers i camperols— organitzat en soviets, la qual cosa permetia mantenir l'essència d'aquella revolució com una revolució popular en termes socials. De fet, tot i les distàncies ideològiques cenetistes respecte al projecte ideològic d'aquella revolució, reconeixien un doble mèrit als seus dirigents. En primer lloc, havien sabut actuar amb intel·ligència durant les jornades d'octubre per tal d'enderrocar el Govern Provisional. I, en segona instància, havien sabut garantir un futur material millor per al poble rus. De fet, no s'amagaven de reconèixer que es podia qualificar de gran gesta comunista la capacitat de recuperació que havia tingut el país després del col·lapse en el qual l'havien deixat tant el tsarisme com el Govern Provisional. En aquest sentit ressaltaven especialment les aportacions realitzades en l'àmbit industrial, on ja s'havien començat a recuperar els nivells de la producció i, a més, s'havia fet a través dels soviets com a instrument de representació democràtica popular i com a eficaç eina organitzativa.

100

La revolució comunista, 1919-1931

Si entre 1917-1919 la percepció que es tingué a Catalunya de la Revolució Russa fou la d'una revolució maximalista, aquesta concepció varià a partir de 1919. La clau de volta va ser el naixement de la Internacional Comunista, ja que clarificava a ulls del món que l'essència d'aquella revolució consistia a desenvolupar una revolució comunista d'abast mundial, de la qual estaven convençuts que l'episodi rus havia estat només la primera guspira que n'encenia la flama. Així, doncs, des de la mateixa Rússia es clarificava quin era el seu tarannà. I ara calia veure com seria assumida aquesta realitat des de Catalunya.⁵

Els anarquistes del conjunt d'Espanya mostraren la seva adhesió provisional al projecte internacionalista sorgit de la Revolució d'Octubre. Inicialment la majoria dels delegats de la CNT reunits en el congrés de desembre de 1919 hi donaren suport. Però això sí, amb un matís clau: l'exigència de gaudir d'autonomia a l'hora

de prendre les decisions sobre el cas espanyol. Sense cap mena de dubte, aquesta proposta era inviable si tenim present la lògica posterior de les 21 Condicions que establiria l'organisme internacionalista. I aquí hi hauria un punt de no retorn.

El PRC, per la seva banda, inicialment s'adherí de forma provisional a la III Internacional com a resultat, primer, d'una jugada estratègica que buscava captar substrat de l'obrerisme cap al republicanisme liberal; segon, d'una identificació amb la transformació social que creien que iniciava la Revolució d'Octubre; i, ter-

5 Aquesta etapa es pot seguir detalladament, com en el cas anterior, a PUIGSECH, 2017, p. 67-163.

6 L'aportació específica de DURGAN, 2016, p. 41 és útil per al cas anarquista, mentre que la de TERMES, 2000, p. 567 ho és per al cas del republicanisme progressista català, i la d'ELORZA i BIZCARRONDO, 1999, p. 19-26 per al cas comunista.

Figura 3. Notícia del la Gazeta del Vallés sobre la situació a Rússia, 15 de maig de 1917 (AHS. Hemeroteca).

Figura 4. Notícia del diari Excelsior sobre el govern provisional nomenat per Kérenski a principis d'octubre de 1917 (AHS. Hemeroteca Turull).

cer i especialment, de la lectura particular que feien de l'alliberament nacional. En aquest darrer cas pensaven en clau d'alliberament nacional de qualsevol minoria en l'àmbit mundial. De fet, l'exemple finlandès, que havia assolit la independència de l'Estat rus arran de la instauració del nou Govern soviètic, era vist com una prova. Tanmateix, la direcció de la III Internacional, quan parlava de l'alliberament nacional es referia a les minories oprimides en els grans imperis del centre i est d'Europa –rus, alemany i austrohongarès– i ho feia, a més, amb la voluntat que aquest alliberament portés cap a un procés de revolució social que continués la trajectòria iniciada a Rússia. En tot cas, Francesc Layret fou la figura que apostà més per la integració del PRC dins l'estructura de la III Internacional. Tanmateix, el seu assassinat, el novembre de 1920, per part del Sindicat Lliure la frenà en sec. I la

nova direcció del PRC virà cap a posicions distanciades d'un projecte comunista.

Però malgrat aquesta manca d'adhesió definitiva a la Internacional Comunista, la clarificació de la Revolució d'Octubre com a comunista suposà el naixement del comunisme a Catalunya com a part d'un procés general al conjunt d'Espanya, on l'escissió de petits sectors de l'esquerra socialista, i especialment de les joventuts de l'àmbit socialista, dona lloc a l'aparició dels primers partits comunistes. Sense cap mena de dubte, l'aparició dels primers grups comunistes havia estat resultat de la voluntat de la direcció de la III Internacional de crear organitzacions comunistes arreu del món que estiguessin afiliades a aquest organisme. Però també era resultat d'una llarga i sòlida trajectòria de mobilització i organització obrera a Catalunya, que en determinats sectors socialistes i anarquistes veieren l'episodi de la Revolució d'Octubre com el triomf per primer cop d'una revolució obrera, amb la qual se superaven les distàncies que fins aleshores separaven marxisme i anarquisme, o socialisme i comunisme, en nom d'un nou projecte obrerista. Certament, el primer grup de comunistes catalans fou molt reduït, situat en unes xifres del voltant del centenar de membres. Però l'altra cara de la moneda fou el sorgiment d'una nova ideologia a Catalunya que, com hem vist, es feia dins del marc del conjunt d'Espanya, però que tingué una empremta pròpia a causa del factor nacional. El naixement de la Federació Comunista Catalano-Balear (FCCB), l'octubre de 1924, ho constatà. Malgrat que es tractava de la filial regional del Partit Comunista d'Espanya (PCE), es considerava com una organització que anava més enllà d'un simple rol de filial regional a Catalunya.

Però aquest component nacional com a factor estructural del comunisme català encara fou més evident quan es fundà el Partit Comunista Català (PCC), el novembre de 1928. Aquest partit nou tenia el principal suport a les ciutats de Lleida i Barcelona, comptava amb uns dos-cents afiliats i s'identificava amb els principis de la III Internacional, encara que no hi estava afiliat. Tanmateix, allò més rellevant era que feia una lectura de la qüestió nacional, que el situava com una organització comunista nacionalista, amb alguns dels seus membres procedents del separatisme català, i en cap cas es considerava filial regional de cap partit d'àmbit estatal, sinó un partit propi i independent català i, alhora, comunista.⁶

A banda del naixement del comunisme a Catalunya, durant la franja temporal en la qual la Revolució Russa fou percebuda com una revolució comunista hi hagué un sentiment de curiositat pel desenvolupament del comunisme a Rússia i, posteriorment, a la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS). Al cap i a la fi, un element no es podia separar de l'altre. El naixement del comunisme a Catalunya enllaçava amb una dinàmica organitzativa i cultural del moviment obrer català que explicaria l'anada al territori russo-soviètic de diferents catalans que volien vincular-se organitzativament al món sorgit de la Revolució d'Octubre, o bé d'altres que hi buscarien algun tipus de vinculació per qüestions estratègiques. I al costat d'això, sumant-s'hi o situant-se com un factor més, es va fer evident un interès cultural, social i polític pel context europeu i mundial que portava a voler conèixer de primera mà i/o analitzar en la mesura que fos possible l'experiment comunista.

Dins del primer bloc, el cas més destacat fou el d'Andreu Nin, el qual, de fet, exemplificaria millor que ningú com l'obrerisme teixia punts de contacte entre les seves diferents branques més que no pas punts de distanciament. La trajectòria de Nin contrastaria amb la d'altres catalans que apostarien per una identificació estructural i estratègica amb el món comunista russo-soviètic o bé per una aproximació conjuntural i estratègica. En el primer destacà la figura de l'encara escassament investigat històricament Ramon Casanelles. I en el segon cas se situà Francesc Macià, líder separatista català que ni era comunista ni filocomunista, però veia la URSS com la darrera possibilitat internacional de buscar suport financer per a la seva causa separatista.⁷

El segon bloc que comentàvem anteriorment, el del món cultural, va ser l'altre eix que caracteritzà l'atracció per la Revolució d'Octubre. En aquest cas trobarem destacades figures de l'escenari cultural català, com els periodistes Josep Pla i Eugeni Xammar, l'acadèmic Jaume Pi i Sunyer, el geògraf Francesc Blasi o l'historiador Ferran Valls i Taberner, en una franja de temps que transcorregué, i sempre en funció de cada cas, entre els anys 1925-1928. Es tractà de figures que aportaren una visió sobre la realitat soviètica que, en la majoria de les ocasions, incorporà una evident curiositat pels resultats de l'experiment comunista i que, en tots els casos, partia d'un posici-

onament ideològic allunyat –a vegades exponencialment– de la ideologia comunista, obrerista en general i, fins i tot, del liberalisme progressista.⁸

La Revolució Russa, 1931-1939

L'arribada de la Segona República a Espanya i la consolidació del model estalinista a la URSS generaren un context en el qual, d'una banda, els lligams polítics i després institucionals des de la part espanyola cap a la URSS s'iniciaven i, per l'altra, la imatge que aflorava de la URSS era la d'un estat consolidat i ferm sota el lideratge de Iosif Stalin. Tot això confluïa en la identificació d'aquella Revolució de 1917 ja no com una revolució comunista, sinó, purament i simplement, com la Revolució Russa, és a dir, la revolució d'un estat –Rússia, i no pas la URSS, ja que a l'època s'identificava majoritàriament així des de Catalunya– que s'havia consolidat a l'àmbit nacional i internacional i que, això sí, ho havia fet essencialment com un estat comunista.⁹

Així, doncs, la fornada de viatgers catalans a la URSS es mouria fonamentalment, encara que no exclusivament, en l'esfera d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Carles Pi i Sunyer el 1931 i Antoni Rovira i Virgili el 1938 en foren els dos millors exemples. La solidesa de l'Estat soviètic enlluernà ambdós protagonistes. L'un i l'altre visualitzaren una Rússia immersa en un ampli i eficient procés de transformació econòmica que, d'una banda, tenia el seu motor en la industrialització del país i, de l'altra, tenia la seva gènesi en la Revolució d'Octubre de 1917. En altres paraules, es tractava d'un Estat en ple creixement econòmic, que contrastava amb la dinàmica de crisi econòmica en què es trobaven els països capitalistes occidentals i que, precisament, com a resultat d'aquest context, encara atorgava més rellevància als

7 Per al cas de Nin són especialment il·lustratives les valoracions compreses a AA. DD., 1999; i Pagès, 2008. L'estada de Macià a la URSS ha estat detallada clarament a Ucelay Da-Cal i Esculies, 2015.

8 La trajectòria dels viatgers catalans de la franja dels anys vint es pot seguir a NAVARRA, 2016, p. 159-192; PUIGSECH, 2017, p. 140-164; i RIU-BARRERA, (ed), 2017.

9 Aquestes perspectives han estat plantejades, i ampliades, a PUIGSECH, 2017, p. 169-244, a les quals es pot afegir el complement del cas específic de Rovira i Virgili que apareix a les seves memòries ROVIRA I VIRGILI, 1968, p. 23-59.

èxits obtinguts. Industrialització, modernització i col·lectivització eren tres temes amb els quals s'identificava la URSS i, amb ells, es transmetia una imatge de progrés i fermesa.

Rovira i Virgili, que no oblidem que formava part del cos d'una ERC que tenia la majoria parlamentària autonòmica i que encapçalava la presidència de la Generalitat, abandonà la imatge de caos que havia utilitzat per radiografiar la realitat russa de 1917 per passar a considerar-la com a sinònim d'estabilitat i ordre. I no només això. Elements com la responsabilitat, la igualtat social o el respecte mutu eren considerats uns valors afegits del nou Estat soviètic. De fet, la URSS era vista com a sinònim d'estat sòlid, especialment en l'esfera econòmica, social i nacional. Els Plans Quinquennals eren radiografiats com l'instrument que havia permès consolidar el canvi socioeconòmic, el qual tenia com a concrecions la correcció del ciutadà soviètic en el vestir i la seva netedat, acompanyades per la disponibilitat de menjar abundant, l'accés a l'oci cultural i els avenços mèdics i educatius. Tot això, segons el parer de Rovira i Virgili, situava al ciutadà soviètic en un estadi superior al d'un ciutadà britànic o francès. D'altra banda, la URSS també era vista com un dels millors exemples de resolució de la diversitat nacional dins d'un Estat: les nacions que configuraven l'Estat soviètic partien d'unes relacions fraternals d'igual a igual, i també d'un respecte mutu que, a més, incloïa la possibilitat de la separació de forma unilateral, ja que se superava el model federal clàssic que representaven els EUA o Suïssa per passar a configurar un estadi superior en l'organització nacional de l'Estat. Rovira i Virgili es mostrava convençut que el nou model havia donat lloc a una original integració entre nacions i pobles. Respecte a les nacions, l'Estat soviètic havia permès forjar quatre estats per a cadascuna de les quatre nacions que formaven la URSS: russa, ucraïnesa, georgiana i armènia. La resta d'Estats federats de la URSS estaven formats per pobles, cadascun dels quals disposava de la seva pròpia sèrie de trets ètnics, culturals i lingüístics, que, a més, els obria les portes que en el futur poguessin esdevenir també nacions. En definitiva, un nou model d'Estat que tenia el seu origen en la Revolució d'Octubre i que es presentava com la vessant més moderna i eficaç de resolució nacional.

Si l'element cultural presentà aquests aspectes, la dimensió política de la percepció de la Revolució d'Octubre de 1917 a Catalunya destacà per l'enfortiment del comunisme heterodox. En primer lloc, en alguns casos es refusà el vincle amb la III Internacional perquè o bé s'interpretava que aquest organisme representava la pèrdua de l'essència de la Revolució d'Octubre de 1917, com seria el cas del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM); o bé perquè, directament, no trobaven necessitat de relacionar-s'hi, ja que consideraven que la transformació de la realitat interna catalana era la seva prioritat i no pas la vinculació en l'esfera internacional, com seria el cas del Partit Proletari, posteriorment Partit Català Proletari (PCP). En segon lloc se situaven les diferents formacions polítiques que, sense criticar l'URSS stalinista, mantingueren una relació que no es podia considerar institucional amb el món soviètic i que, a més, seria criticada per les files de la III Internacional. El cas més evident en aquest sentit va ser el del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Es tractava d'un nou tipus de partit marxista, concretament un partit resultat de la fusió de sectors comunistes i socialistes que tenien com a bandera el marxisme, l'antifeixisme i el nacionalisme, que veia en la Revolució d'Octubre una de les seves arrels i que es considerava unilateralment adherit a la III Internacional. I, finalment, hi hagué una multiplicitat de formacions polítiques en l'esfera comunista catalana –set entre 1931 i 1939– que era l'evidència de la vitalitat d'aquest col·lectiu, però també del seu sectarisme i del seu limitat impacte social –excepte durant els anys de la Guerra Civil, tot i que no va ser el mateix en tots els seus protagonistes–.

Els anys de la Guerra Civil també van ser prolífics a l'hora de generar una segona onada interpretativa dels esdeveniments ocorreguts el 1917 a Rússia i, per extensió, la seva evolució en forma de l'Estat soviètic. La clau d'aquesta nova onada es trobà en l'eclosió d'un ampli procés revolucionari a la rereguarda catalana, on cada força política i sindical interpretava i apostava per un model revolucionari propi que, en bona mesura, intentava legitimar –en alguns casos amb més intensitat que en altres– a través de la Revolució Russa.

Per al POUM era valorada com una revolució proletària que, a més, tenia nombrosos punts de contacte amb la situació de Catalunya i, també, de la resta d'Es-

panya. Des de la seva perspectiva, la Revolució d'Octubre havia estat una revolució proletària. En clau interna, havia derrotat la burgesia russa i la contrarevolució europea que li havia donat suport, a més d'implementar una dictadura del proletariat en forma de República de soviets. I, en clau internacional, havia generat un referent mundial que mostrava quin era el camí que havien de seguir les forces obreres que aspiressin a aplicar un projecte revolucionari i que es distanciessin de les posicions socialdemòcrates. Aquest esquema que definia la Revolució Russa com una revolució proletària dual, ja que no només marcava una trajectòria en clau interna russa, sinó que tenia una dimensió internacional, tenia ara la seva continuació natural a Catalunya i, per extensió, a la resta de la República Espanyola. El POUM apostava, doncs, pel desenvolupament immediat d'una revolució proletària a Catalunya i a la resta del territori republicà espanyol, seguint el model que havia establert la Revolució d'Octubre de 1917.

Com en el cas del POUM, qui també la considerava una revolució proletària era l'anarcosindicalisme. La CNT no tenia cap mena de dubte sobre aquesta categorització, ni sobre la transformació social que havia generat a Rússia i, posteriorment, a l'URSS. Tanmateix, no era la vessant amb la qual s'identificaven. Certament, no rebutjaven el model rus, però tampoc s'hi veien reflectits. La Revolució Russa era una de les variants possibles de la revolució proletària, però no pas la que ells defensaven. De fet, no deixaven cap mena de dubte a l'hora de recalcar que el model de revolució proletària que defensaven requeria unes dosis llibertàries que la Revolució Russa no havia tingut. Tanmateix, com dèiem, això no la invalidava com un subjecte revolucionari al qual la CNT reconeixia el seu estatus, ni tampoc els progressos materials que se n'havien derivat –desenvolupament econòmic i social–. Molt menys encara es discutia el suport anarcosindicalista a l'URSS per l'ajut internacional que aquesta última donava a la República, primer com a Estat que s'havia situat militarment al costat de la República i, en segon lloc, a través de la denúncia que havia dut a terme de la farsa del Comitè de No Intervenció i la tolerància que tant el Govern britànic com el francès tenien respecte de la

intervenció militar alemanya i italiana al costat de les forces sollevades. No obstant això, també eren crítics amb les autoritats revolucionàries soviètiques. Primer, per una qüestió de forma. La CNT reconeixia el paper de Vladímir Lenin i Stalin a la Revolució Russa. Però, alhora, no rebutjaven aplicar també aquest estatus a Lev Trotski, a qui situaven com una de les figures centrals de les jornades revolucionàries del 1917 al costat de Lenin. I, segon, per una qüestió de fons. A diferència del que hem vist durant el període 1917-1918, els ceneïstes denunciaven les persecucions que els anarquistes patien a la URSS stalinista.

Per la seva part, el PSUC la considerava una revolució proletària que havia aconseguit la llibertat del poble rus i havia edificat un món nou. I era precisament aquesta llibertat l'argument que utilitzava per desmarcar-se de la possibilitat de dur a terme una revolució obrera a Catalunya en aquell moment. L'esquema que s'aplicava per arribar a aquesta afirmació partia de la consideració que la llibertat que Rússia havia aconseguit des de 1917 era la mateixa llibertat per la qual es lluitava a Catalunya en la Guerra Civil espanyola, ja que en tots dos casos es tractava d'una lluita contra l'agressió internacional. Per tant, el procés català de 1936 i el rus de 1917 tenien com a vas comunicador la lluita per la llibertat i, per tant, l'establiment d'una revolució obrera no podia considerar-se l'objectiu prioritari a curt termini.

Deixant de banda tots aquests aspectes que hem comentat, caldria valorar també com una bona part dels catalans van poder constatar que la Revolució d'Octubre de 1917 esdevenia un subjecte material a Catalunya durant els anys de la Guerra Civil. El factor determinant que ho va fer possible fou la participació soviètica al costat de la República Espanyola. Això es va traduir en l'establiment del consolat soviètic a Barcelona, l'1 d'octubre de 1936, i també en l'arribada de recursos alimentaris i, en menor mesura, armamentístics, a Catalunya. Molts catalans personificaren la Revolució Russa en Vladímir Antonov-Ovseenko, la figura que havia encapçalat l'assalt del Comitè Militar Revolucionari al Palau d'Hivern la nit del 25 al 26 d'octubre de 1917 i que a partir d'aquell moment seria el cònsol de l'URSS a Barcelona. Al seu costat, l'arribada d'un vaixell de càrrega soviètic, el *Zirianin*, al port de Barcelona, el 14 d'octubre de 1936, es convertí en la segona materialització de la Revolució Russa

10 Aquests aspectes es poden resseguir a KOWALSKY, 2004, p. 167-179; PUIGSECH, 2014, p. 85-199; i MARTÍN RAMOS, 2018, p. 65-256.

per a molts catalans, acompanyada posteriorment per l'arribada d'un altre vaixell, el *Rion*, el gener de 1937. Tanmateix, el moment de màxima eufòria en aquesta dinàmica es produí durant la celebració dels actes commemoratius del 19è aniversari de la Revolució Russa que se celebraren a Barcelona el novembre de 1936. No solament hi participaren totes les forces polítiques i sindicals catalanes en una manifestació multitudinària, que es va quantificar en unes 300.000-500.000 persones, sinó que també hi estigueren presents la major part de les organitzacions civils catalanes, el Govern de la Generalitat i el cònsol soviètic a Barcelona. Ara bé, la negativa evolució militar per als interessos republicans i, especialment, l'impacte dels Fets de Maig farien que aquesta celebració fos molt més limitada el novembre de 1937. I, de fet, esdevindria residual –per no dir pràcticament inexistent– el novembre de 1938, en un context en què la Guerra Civil ja estava pràcticament perduda per als republicans catalans. Ja hi havia ben poc a celebrar.¹⁰ ●

Bibliografia

AA. DD., *Andreu Nin i el socialisme*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1999.

Andy DURGAN, *Comunismo, revolución y movimiento obrero en Cataluña 1920-1936. Los orígenes del POUM*, Barcelona: Laertes, 2016.

Antonio ELORZA, Marta BIZCARRONDO, *Queridos camaradas. La Internacional Comunista y España, 1919-1939*, Barcelona: Planeta, 1999.

Daniel KOWALSKY, *La Unión Soviética y la Guerra Civil Española*, Barcelona: Crítica, 2004.

José LUÍS MARTÍN RAMOS, *Guerra y revolución en Cataluña. 1936-1939*, Barcelona: Crítica, 2018.

Andreu NAVARRA, *El espejo blanco. Viajeros españoles en la URSS*, Madrid: Fórcola, 2016.

Pelai PAGÈS, *Andreu Nin. Una vida al servei de la classe obrera*, Barcelona: Laertes, 2008.

Pelai PAGÈS, Pepe GUTIÉRREZ (dirs.), *La revolución rusa pasó por aquí*, Barcelona: Laertes, 2017.

Josep PUIGSECH, *Falsa leyenda del Kremlin. El consulado y la URSS en la Guerra Civil española*, Madrid: Biblioteca Nueva, 2014.

Josep PUIGSECH, *La Revolució Russa i Catalunya*, Vic: Eumo, 2017.

Eduard RIU-BARRERA (ed.), *Viatge a la Rússia soviètica. Visions catalanes de l'URSS (1920-1941)*, Barcelona: L'Avenç, 2017.

Antoni ROVIRA I VIRGILL, *Viatge a l'URSS*, Barcelona: Edicions 62, 1968.

105

Josep TERMES, *Historia del catalanisme fins al 1923*, Barcelona: Pòrtic, 2000.

Enric UCELAY DA-CAL, Joan ESCULIES, *Macià al país dels soviets*, Barcelona: Edicions de 1984, 2015. ●
